

Agata Duda-Koza (<https://orcid.org/0000-0002-1772-836X>)

Biblioteka Śląska w Katowicach

Korespondencja Anny Teichmüller z Martą i Carlem Hauptmannami – ze zbiorów Biblioteki Śląskiej

Osoba Anny Teichmüller doczekała się niewielu opracowań. Głównie pod kątem muzycznym spojrzano na postać kompozytorki w swoich artykułach Cornelia Bartsch¹. Wspominają o niej prof. Krzysztof A. Kuczyński czy Przemysław Wiater w opracowaniach dotyczących Karkonoszy i dolnośląskiego Worpswede w Szklarskiej Porębie. Ostatnio też Marta Filipowska poświęciła dwa artykuły korespondencji Anny Teichmüller z Carlem Hauptmannem².

Anna Teichmüller ukazuje się nam jako osoba mało znana, choć przecież ma swoje miejsce w leksykonach muzycznych³. Opisywana jest jako autorka 147 ballad, muzyki chóralnej, oratorium, utworów fortepianowych i kameralnych. Napisała bajki sceniczne i jest autorką dwóch zaginionych dzieł: mszy (prawykonanie w Berlinie w 1924 r.) i opery. Cały ten zbiór powstał po 1900 roku, w ciągu 40 lat pobytu w Szklarskiej Porębie.

Sylwetka pianistki łączy się ściśle z rodziną Hauptmannów, zarówno z Carlem, który wielokrotnie okazał się tekściarzem piszącym słowa do jej muzyki, czy Martą, z którą łączyła ją przyjaźń. Obie kobiety dzieliły los recenzentek prac pisarza.

Czasy, w których przyszło uczyć się i tworzyć Annie Teichmüller nie były łatwe dla kobiet z ambicjami. Spotykały się z ogólną niechęcią ze strony nauczycieli, a cel

¹ Cornelia Bartsch, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller* [w:] *Die imposante Landschaft. Künstler und Künstlerkolonien im Riesengebirge im 20. Jahrhundert=Wspaniałe krajobraz. Artyści i kolonie artystyczne w Karkonoszach w XX wieku*, red. Klaus Bździach, Berlin-Jelenia Góra 1999, s. 91–103; Cornelia Bartsch, *Anna Teichmüller*, [w:] *Musikvermittlung und Genderforschung: Lexikon und multimediale Präsentationen*, red. Beatrix Borchard, Hochschule für Musik und Theater Hamburg, 2003. [tryb dostępu 18.02.2014 http://mugi.hfmt-hamburg.de/A_lexartikel/lexartikel.php?id=teic1861].

² Marta Filipowska, *Geheimnisse der Briefe von Anna Teichmüller an Carl Hauptmann aus den Jahren 1899–1920*, [w:] „... nur Frauen können Briefe schreiben”. *Facetten weiblicher Briefkultur nach 1750*, Band 2, Berlin 2019; Marta Filipowska, *Carl Hauptmanns Muse Anna Teichmüller – ein Porträt*, [w:] „Orbis Linguarum” 2018.

³ *Anna Teichmüller*, [w:] *Deutsches Musiker-Lexikon*, red. Erich H. Müller, Dresden, 1929; *Anna Teichmüller*, [w:] *Moser Musiklexikon*, T. 2, Hamburg 1955. Drugi przytoczony leksykon tytuł to najnowsza encyklopedia, która notuje nazwisko Anny Teichmüller. [Za: Cornelia Bartsch, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller* [w:] *Op. cit.*

osiągały za pomocą wyrzeczeń i wielkiego samozaparcia⁴. Stąd sprawą niejasną są studia muzyczne kompozytorki, a nawet prywatne lekcje gry na pianinie. Nie dysponujemy żadnymi informacjami, które potwierdziłyby przypuszczenia snute na temat nauki muzyki.

Anna Teichmüller urodziła się w Getyndze w 1861 roku. Jej ojciec, Gustav Teichmüller, wykładał filozofię w szkole w St. Petersburgu, tu poznał Annę z domu Cramer, córkę estońskiego właściciela ziemskiego. W Getyndze filozof wykładał na uniwersytecie jako prywatny docent w latach 1860 – 1868. W tym czasie urodziła się jeszcze siostra Anny Lina (w 1862 r.) i zmarła również matka dziewczynek. Gustav Teichmüller ożenił się po raz drugi ze szwagierką, siostrą pierwszej żony – Liną. Z drugą żoną miał sześcioro dzieci. Gdy skończył się angaż w Getyndze przeniósł się z całą rodziną do Bazylei, a gdy Anna miała 9 lat rodzina zamieszkała w Dorpacie, gdzie ojciec uzyskał profesurę na uniwersytecie. W Estonii mieszkali do 1888 roku, więc do śmierci ojca. Spokojnej i cichej okolicy z lat dzieciennych będzie potem Anna przeciwstawiała gwarny i ruchliwy Berlin, w którym mieszkała do momentu przeprowadzki do Szklarskiej Poręby.

W 1876, 1880 i 1883 roku odbyła Anna z ojcem podróże po Europie. Odwiedzili Niemcy, Szwajcarię i Francję. Podróże oprócz charakteru poznawczego niosły ze sobą odwiedzinę rodziny od strony ojca. Jednym z celów wypraw mogło być również znalezienie nauczyciela muzyki dla najstarszej córki, niestety nie udało się zaangażować odpowiedniej osoby.

Od roku 1884 do 1886 Anna Teichmüller przebywała wielokrotnie u ciotek w St. Petersburgu. Rok 1887 spędziła wraz z najstarszymi braćmi w Berlinie. Obaj chłopcy byli wtedy w klasie maturalnej. Być może kompozytorka w tym czasie kształciła się w którymś z Berlińskich konserwatoriów. Z pewnością uczęszczała na zajęcia śpiewu, brała udział w życiu kulturalnym stolicy, często odwiedzała synagogę. Dowiadujemy się o tym z korespondencji wysyłanej do Dorpatu. Wynajęła pianino, ale odniosła również kontuzję ręki i przez dłuższy czas zmuszona była do korzystania z pomocy innych (dyktowała listy i dziennik). Nie korzystała zapewne z instrumentu w takim stopniu, w jakim by chciała.

Rok 1893 musiał być dla córki Dorpackiego profesora przełomowy. Mijały właśnie cztery lata od momentu gdy, po śmierci ojca, przeprowadziła się z całą rodziną do Jeny, a w mieszkaniu profesora historii Alexandra Brücknera poznała Carla Hauptmanna. Na kolejne spotkanie z piewcą Karkonoszy musiała poczekać aż trzy lata, dopiero bowiem pod koniec 1896 roku w Berlinie Hauptmann przeczytał

⁴ Kobiety drugiej połowy XIX wieku, te które kierowane ambicją i pasjami chciały się kształcić i zdobywać wykształcenie musiały się zmagać z anachronizmami i stereotypami. Widoczne zwłaszcza na polu muzycznym, kompozycji, np. Luisa Adolpha Le Beau (niemiecka kompozytorka, która naukę okupiła strajkiem głodowym), czy Ethel Smyth. Por. Cornelia Bartsch, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller* [w:] *Op. cit.*

jej fragmenty swojego utworu *Sonnenwanderer*⁵. W 1900 roku Anna Teichmüller przeprowadziła się do Szklarskiej Poręby. Od tego roku datowana jest korespondencja między kompozytorką a pierwszą żoną Carla Hauptmanna – Martha⁶. Między kobietami zawiązała się przyjaźń, która znajduje swoje odzwierciedlenie właśnie w korespondencji.

„2 stycznia 1900 W Lipsku na dworcu,
Moja Droga. Byłam w Jenie, dużo by opowiadać. Ale niebawem się zobaczymy. Jadę do Wrocławia, Lina czeka tam na mnie. Myślałam o Tobie codziennie. [...] 1000 pozdrowień. Twoja wierna A.” [k. 1]⁷

Takim tekstem rozpoczyna się zbiór korespondencji zebrany w Dziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej. Listy znajdujące się w kolekcji Biblioteki Śląskiej datowane są od 1900 roku (2 stycznia), jednak jest to zapewne tylko wycinek. Przytoczony powyżej tekst z 2 stycznia to karta pocztowa, w której nadawczyni informuje Martę Hauptmann o podróży z Jeny do Wrocławia, gdzie już czeka na nią siostra Lina.

Innym przykładem niech będzie list z 11 lutego tego samego 1900 roku:

„Dziś rano otrzymałam Twój list. W niedzielę rano. Od dziecka niedziela była dla mnie dniem szczególnym, w którym zdarzały mi się rzeczy piękne, ważne(?). A ja zawsze w tym dniu myślałam, musi mi się dziś przydarzyć coś dobrego, przyjaznego. Ale musiałam się cała zatopić w ciszę. Rano napiszę już naprawdę, dziś już nie dam rady. Proszę, Droga, proszę! A.” [k. 25]⁸

I fragment powinszowań urodzinowych dla Marty Hauptmann z 23 lutego 1900:

„W dniu Twoich urodzin
Carina, myślę o Tobie z miłością. Mam zamiar ten dzień przeżyć wesoło, w świątecznym nastroju, ponieważ to Twój uroczysty dzień. I wszystkiego najlepszego Ci życzę! Pozostań taka, jaka jesteś, Ty kochana i wierna. [...]”

⁵ Pierwodruk *Sonnenwanderer* i innego opowiadania *Frühlingsnacht* miał miejsce w czasopiśmie naturalistów Berlińskich w 1890 r. (wydrukowany pod pseudonimem). Zbiór opowiadań został wydany w styczniu 1897 roku w Berlinie.

⁶ Od 1900 roku datowane są listy, bileciki i karty pocztowe zgromadzone w zbiorach Biblioteki Śląskiej, które są przedmiotem niniejszego artykułu. Cała korespondencja pochodzi z jednego zbioru, skatalogowanego pod sygnaturą R 419 II. Do niej odnoszą się wszystkie cytaty i zapiski.

⁷ W oryginale czytamy: „2 Jan. 1900 In Leipzig auf dem Bahnhof. Mein Liebes. Ich war in Jena [und es gibt?] mehr zu schreiben Jetzt werde ich Dich bald wiedersehen. Ich fahre nach Breslau, Lina ist schon da. Ich habe täglich an Dich gedacht Ich werde erzählen wie es [...] 1000 Gruesse! Deine getraue A.” [k. 1]. Na rewersie widnieje adres adresatki: „Frau Dr. M. Hauptmann Schreiberhau Riesengebirge”

⁸ 11. Feb. (napisane ołówkiem, innym charakterem pisma. Heute Morgen bekam ich Deinen Brief. Am Sonntag Morgen. Von Kind an ist mir der Sonntag Morgen immer etwas Schönes, Bewertungsvolles gewesen. Und immer(?) habe ich gedacht, mir müsste etwas Gutes, Freundliches geschehen. Oder/Aber ich müsse mich ganz Still versenken. Morgen schreibe ich wirklich, heute geht es nich. Bitte, Carina, bitte! A. [k. 25].

„An Deinem Geburtstag

Carina, ich denke an Dich mit alles Liebe. Ich habe diesen Tag In festlichen, frohes Stimmung bestehen, Weil es Dein Festtag ist. Und alles gute wünsche für Dich!
Bleibe wie Du bist, Du Liebe und Traue. [...] [k. 36–37]

W latach 60. XX wieku archiwum Carla Hauptmanna (rękopisy, korespondencja, notatki), zgromadzone w Bibliotece Ossolińskich we Wrocławiu przekazano Akademii der Künste w Berlinie. Część materiałów znajduje się nadal w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu oraz w Bibliotece Śląskiej w Katowicach⁹. W Dziale Zbiorów Specjalnych śląskiej księżnicy zgromadzone są rękopisy poety, ale również korespondencja Marty Hauptmann, oraz Marii Hauptmann, drugiej żony pisarza. Spuścizna rodziny Teichmüller znajduje się w oddziale rękopisów w bibliotece uniwersyteckiej w Bazylei.

W kolekcji księżnicy śląskiej znajdziemy 160 listów kompozytorki adresowanych do Marty Hauptmann na ogółem 281 luźnych kartach. Zachowana w Bibliotece Śląskiej korespondencja przypada na lata 1900 – 1904. Najwięcej, bo 82 jednostki stanowią listy, kartki pocztowe i bileciki z 1900 roku¹⁰. Warto odnotować piękne pocztówki z początku XX wieku (k. 76: Hamburg, 8.5.1900; k. 164: Berlin, 5.6.1901; k. 171 „Gruss aus dem Speisewagen”, 17.5.1902). Korespondencja zawiera treści prywatne, częste opisy spotkań towarzyskich i koncertów, na których pokazywała się i niejednokrotnie występowała Anna Teichmüller. Obie panie były również pierwszymi czytelniczkami prac Carla Hauptmanna, znajdziemy więc i komentarze na temat nowych dzieł.

Korespondencja prowadzona jest w języku niemieckim, Anna Teichmüller sporadycznie używa wyrazów w języku francuskim, np. „Adieu” (por. np. k. 113, 236, 252, 258 i wiele innych). Zupełnie niespodziewanie więc w całym zbiorze, na karcie 187 natkniemy się na krótkie pozdrowienia z informacjami z Berlina (18.04.1903) napisane w języku włoskim:

„Viele Grüße! Vuole farmi piacere e dare alle servante mia amabile cinque o sei lire?
Mille grazie c'avanti! Era dimenticato come tanto altre cose, perche questa volta non mi sentiva partire. Come sta? Addio!”

gdzie Teichmüller prosi o przekazanie przez służącą „5 lub 6 lirów”, informuje o wyjeździe i zapytuje przy okazji o samopoczucie. Trudno w tym momencie dociec, czy był to żart kompozytorki, czy celowy zamysł, aby prosić o zwrot niewielkiej kwoty przy tak znacznej odległości. Poprzedzający ową kartę pocztową list jest datowany na 17.04 ale nie wyjaśnia zamysłu autorki, kolejny datowany jest na październik 1903 roku.

⁹ *Carl Hauptmann w polskiej nauce i krytyce literackiej*. Pod red. Krzysztofa A. Kuczyńskiego, Wrocław 2012, s. 11–23.

¹⁰ Korespondencja z kolejnych lat przedstawia się następująco: roku 1901 – 5 sztuk (k. 162 – 168), 1902 – 7 sztuk (k. 169 – 180), 1903 – 9 sztuk (k. 181 – 192) a 1904 – 1 karta pocztowa (k. 193). Duży zbiór to jeszcze kartki i listy bez daty. Jest ich w sumie 56 sztuk (k. 194 – 281). Por. przypis nr 10.

Artystka zwraca się do swojej adresatki najczęściej słowami „Carina”, „Carina, Liebe, Gute, Traue”. Natomiast po 1902 roku coraz częściej pojawiają się sformułowania „Pin”, „Liebe Pin”. W liście bez daty, na k. 249 zwrot brzmi „Lieber Guter Pinzarle”¹¹ – to życzenia urodzinowe dla Carla Hauptmanna oraz krótki liścik do Marty. Często zdarzają się też karty i listy adresowane do obojga małżonków Hauptmann.

Wspomniany wcześniej Berlin często pojawia się w korespondencji kompozytorki. Najczęściej jako miasto, z którego wysyła Anna Teichmüller listy, ale też jako przedmiot korespondencji. Znamionną, bo oddającą uczucia żywione do wielkiego miasta, jest notatka z 14 maja 1900 roku (właśnie z Berlina), gdzie oprócz krótkich pozdrowień dla Marty Hauptmann znajdziemy zdanie „Nienawidzę Berlina”¹²

Statystycznie, korespondencja ze stolicy Niemiec stanowi 30% całego zbioru przechowywanego pod sygnaturą R 419 II w księżnicy śląskiej¹³. Nieliczne listy datowane są we Wrocławiu (02.01 i 03.01. 1900), Poznaniu (24.03.1900)¹⁴, Jenie (03.09 i 04.09.1901) czy Lipsku (22.02.1904). Wyjątek stanowi jeszcze zbiór 9 pozycji z Żelazna (26.03, 29.03, 31.03, 04.04 x 2, 07.04, 10.04 x 2, 14.04.1900), gdzie na przełomie wiosennych miesięcy 1900 roku Anna spędzała urlop z siostrami Liną i Olgą.

Korespondencja Anny Teichmüller często przybierała kształt krótkich bilecików pisanych wieczorem: „Środa wieczór, 31.01 Rano więcej, serdeczne pozdrowienia, Twoja droga Anna” (k. 17)¹⁵, czy przytaczany wcześniej, znajdujący się na k. 25

¹¹ „Zarle” – za pomocą tego zdrobnienia zwracała się rodzina, przyjaciele i znajomi do Carla.

¹² „Ich hasse Berlin”, k. 86

¹³ Mowa tu o tych listach, bilecikach i kartach pocztowych, które autorka sama datowała w Berlinie. Warto w tym miejscu również odnotować skatalogowany zbiór listów: R 419 II Hauptmann Marta, z domu Thienemann, pierwsza żona Carla Hauptmanna. Korespondencja Marty Hauptmann z lat 1900 – 1904, listy od Anny Teichmüller. Berlin, Breslau, Posen i inne [1900 – 1904]

I. Rok 1900

1. Styczeń (9), k. 1 – 17 [4 listy, 3 karty pocztowe, 1 pokwitowanie, 1 bilecik]

2. Luty (14), k. 18 – 42 [12 listów, 1 karta pocztowa, 1 bilecik]

3. Marzec (7), k. 43 – 55 [7 listów w tym jeden we fragm.]

4. Kwiecień (11), k. 56 – 74 [8 listów, 3 karty pocztowe]

5. Maj (15), k. 75 – 112 [13 listów, 1 pocztówka, 1 karta pocztowa]

6. Wrzesień (4), k. 113 – 119 [3 listy, 1 karta pocztowa]

7. Październik (15), k. 120 – 146 [12 listów, 3 karty pocztowe]

8. Listopad (5), k. 147 – 153 [5 listów]

9. Grudzień (2), k. 154 – 161 [2 listy]

II. Rok 1901 (5), k. 162 – 168 [2 listy, 2 karty pocztowe, 1 pocztówka]

III. Rok 1902 (7), k. 169 – 180 [3 listy, 3 karty pocztowe, 1 pocztówka]

IV. Rok 1903 (9), k. 181 – 192 [8 kart pocztowych, 1 list]

V. Rok 1904 (1), k. 193 [1 karta pocztowa]

VI. Listy, fragmenty listów, bileciki bez dat (56), k. 194 – 281 [56 szt.]

Niem., rps., 23 x 14,5 cm i mniej, k. 1 – 281 luz.

¹⁴ Karta z Poznania jest również ciekawym przykładem datowania. W oryginale znajdziemy zapis: „Posen ½ 4 in der Nacht” („Poznań, ½ 4 w nocy”).

¹⁵ „Mittwoch Abend. 31. I Morgen mehr! Alle schönsten Grüße! Deine Liebe Anna. „Gut” will sie auch sein So gut es geht! [k. 17]

fragment „Dziś (11 luty) rano dostałam Twój list [...] Jutro napiszę naprawdę, teraz nie dam rady. Proszę, Droga, proszę”, czy karta pocztowa z 30 września z Berlina „Proszę, proszę, napisz!”¹⁶ Tu kompozytorka podaje swój aktualny, Berliński adres. Ciekawa jest notatka, bez daty, bez miejsca ze słowami „Droga, dziś tylko pozdrowienia i całusy. Rano napiszę, Twoja Anna” na k. 207, czy „Droga, dziękuję” na k. 228. Na karcie 199 znajdziemy krótką informację o wystawie Giovanni Segantiniego, którą pianistka obejrzała prawdopodobnie w Berlinie. Określa ją jednym słowem „nie do opisanania”¹⁷.

Okazuje się, że nie tylko żona pisarza zyskała na przyjaźni z A. Teichmüller. Carl Hauptmann również korzystał na obecności pianistki na miejscu. Inspirowała a jednocześnie doradzała i pomagała pisarzowi w pisaniu. Muzyka bowiem miała wpływ szczególnie na Hauptmanna „wiele wątków w jego dziełach, szczególnie pierwszy ich zarys, powstawało u niego pod wpływem muzyki.”¹⁸ To Anna Teichmüller, obok Józefy Kodis-Krzyżanowskiej, była jednym z powodów, dla których postanowił odstąpić od nauki na rzecz poezji. Anna Teichmüller również wiele zawdzięczała pisarzowi, jak sama stwierdziła „Carl Hauptmann był tym, który ją ostatecznie ukierunkował ku muzyce; do czasu jego pojawienia się błędziła bowiem w królestwie sztuki i myśli.”¹⁹

Biograf Hauptmanna Walter Goldstein pozwala sobie na konkluzję, że Anna Teichmueller swoim pragmatyzmem i krytyczną uwagą coraz mocniej oddziaływała na twórczość Hauptmanna. Znajomość z polską studentką Józefą Kodis-Krzyżanowską, pierwowzorem postaci w pierwszym, dramacie Hauptmanna (Marianna), przede wszystkim jednak miłość do śpiewaczki Pauli Cohn²⁰, którą w swej twórczości tajemniczo skrywał w słowie „Liederbraut” (Pieśń miłosna), będą należały do tych przeżyć decydujących o jego ostatecznym zwrocie ku poezji.²¹

Dostępna jest zaledwie połowa dzieł Anny Teichmüller jednak można stwierdzić, iż komponowała głównie muzykę wokalną. Największa część to pieśni, jedna trzecia do tekstów C. Hauptmanna. Duże formy, które nie ukazały się w druku uważa się za zaginione. Są to: *Missa poetica* do tekstu Ilse von Stach, której prawykonanie, z manuskryptu odbyło się 14 kwietnia 1924 roku w berlińskim kościele garnizonowym, pod dyktando Arnolda Ebla, oraz opera *Nal i Demajanti* osnuta na estońskiej sadze.

¹⁶ „Bitte, bitte, schreib!”, k. 119

¹⁷ Woryginał „Unbeschreiblich”.

¹⁸ Cornelia Bartsch, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller* [w:] *Op. Cit.*, s. 96

¹⁹ Cornelia Bartsch, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller*, *Op. Cit.*

²⁰ Paulę Cohn, córkę Berlińskiego wydawcy Alberta Cohn poznał Hauptmann w Zielone Świątki w 1895 roku w Szklarskiej Porębie. Odcisnęła swe piętno na całej poezji Carla Hauptmanna: „Paula Cohn ist die „Liederbraut”, die durch die ansonsten magere Carl-Hauptmann-Literatur geistert”. Za: Eberhard Berger, *Erkundungen zu Carl Hauptmanns Sonnenwanderer* [w:] *Orbis Linguarum* Vol. 15, Berlin 2000

²¹ Za W. Goldstein, *Carl Hauptmann. Ein Lebensbild*, Schwiednitz 1931

Bajki sceniczne jej autorstwa były wystawiane prawdopodobnie w przedszkolu w Szklarskiej Porębie. Wydaje się, że kilka przełomowych momentów w życiu pianistki miało związek z osobą Carla Hauptmanna. Prócz wspomnianego wcześniej spotkania w Jenie to jeszcze powstanie najważniejszego tekstu poetyckiego²², który zaginął po 1921 roku, zainteresowania kompozycjami instrumentalnymi (pierwsza połowa lat dwudziestych) oraz śmierć pisarza. Dzieła powstałe po 1925 roku są niedostępne i właściwie nieznane, nie wiadomo czy ukazały się w ogóle w druku, a muzykę artystki znamy jedynie z opublikowanych między 1906 a 1925 rokiem pieśni i ballad, nieznacznej ilości pieśni chóralnych i utworów instrumentalnych. Do grupy należy również dopisać *Ostergesang* i kantaty na głosy solowe, chór mieszany i fortepian do tekstu z powieści *Matylda*²³ Hauptmanna. Zostały one wykonane na pogrzebie pisarza, zgodnie z jego ostatnią wolą.

Podczas spotkań towarzyskich Anna Teichmüller wykonywała swoje pieśni sama, bądź przy współudziale Marty Hauptmann, oczywiście w Szklarskiej Porębie. Najpewniej utwory Anny Teichmüller rozbrzmiewały również poza granicami Śląska (Berlin).

Ważną grupę utworów w twórczości kompozytorki zajmują *Leichte Lieder* (*Łatwe pieśni*) i *Lieder, Kindern gesungen* (*Pieśni dzieciom śpiewane*) i inne piosenki dla dzieci oraz takie, które powstawały na wzór ludowych pieśni o nieskomplikowanej budowie i prostej muzyce. Może ich przeznaczeniem był prezentowanie na zajęciach z gry na pianinie, których pianistka udzielała. W każdym razie te proste utwory zachowały swoją estetykę i walory artystyczne.

Pod koniec życia Anna Teichmüller przeniósła się do małego mieszkania nad przedszkolem w Szklarskiej Porębie. Zajęła się wtedy porządkowaniem spuścizny rodzinnej, głównie notatkami ojca, braci, macochy. Nie ma wśród tych materiałów jej własnych zapisków i kompozycji. W Bibliotece Śląskiej pozostała korespondencja, w której dzieliła się z Martą Hauptmann swoimi doświadczeniami i przemyśleniami, obserwacjami z podróży i wspomnieniami. Część zapisków Anna Teichmüller poczyniła ołówkiem. Teksty ulegają stopniowemu wytarciu, co znacznie utrudnia odbiór. Listy zawierają liczne skreślenia i poprawki, a przy trudnym charakterze pisma kompozytorki mają one niemały wpływ na czytelność korespondencji. Może warto zastanowić się nad pracą edytorską, która rozpowszechniłaby i ocaliła tę wciąż mało znaną spuściznę po pianistce. Obecnie zbiór listów jest zdigitalizowany i dostępny w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/267963/edition/253489>

²² Por. Cornelia Bartsch, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller*, [w:] *Op. Cit.*, s. 98. Cornelia Bartsch tylko w jednym miejscu wspomina o tekście poetyckim, którego autorką miała być Anna Teichmüller. Można jedynie domniemywać, iż tekst wiązał się z dylematem dotyczącym wyboru między muzyką a filozofią, z którym borykała się kompozytorka jeszcze przed poznaniem Carla Hauptmanna.

²³ Rudolf Morse wydał w 1919 roku w Berlinie *Mathilde. Zeichnungen aus dem Leben einer armen Frau*.

Bibliografia

- Bartsch Cornelia, *Die Komponistin Anna Teichmüller – eine Recherchebericht=Szkic badań nad twórczością kompozytorki Anny Teichmüller*, [w:] *Die imposante Landschaft. Künstler und Künstlerkolonien im Riesengebirge im 20. Jahrhundert=Wspaniały krajobraz. Artyści i kolonie artystyczne w Karkonoszach w XX wieku*, red. Klaus Bździach, Berlin-Jelenia Góra 1999, s. 91–103.
- Bartsch Cornelia, *Anna Teichmüller*, [w:] *Musikvermittlung und Genderforschung: Lexikon und multimediale Präsentationen*, red. Beatrix Borchard, Hochschule für Musik und Theater Hamburg, 2003. [tryb dostępu 18.02.2014 http://mugi.hfmt-hamburg.de/A_lexartikel/lexartikel.php?id=teic1861].
- Berger Eberhard, *Erkundungen zu Carl Hauptmanns Sonnenwanderer*, [w:] *Orbis Linguarum* Vol. 15, Berlin 2000.
- Filipowska Marta, *Geheimnisse der Briefe von Anna Teichmüller an Carl Hauptmann aus den Jahren 1899–1920*, [w:] „... nur Frauen können Briefe schreiben”. *Facetten weiblicher Briefkultur nach 1750*, Band 2, Berlin 2019.
- Filipowska Marta, *Carl Hauptmanns Muse Anna Teichmüller – ein Porträt*, [w:] „Orbis Linguarum” 2018.
- Goldstein W., *Carl Hauptmann. Ein Lebensbild*, Schwiednitz 1931.
- Anna Teichmüller*, [w:] *Deutsches Musiker-Lexikon*, red. Erich H. Müller, Dresden, 1929.
- Anna Teichmüller*, [w:] *Moser Musiklexikon*, T. 2, Hamburg 1955.
- Carl Hauptmann w polskiej nauce i krytyce literackiej*, red. Krzysztof A. Kuczyński, Wrocław 2012, s. 11–23.

Słowa kluczowe

Anna Teichmüller, Carl Hauptmann, Szklarska Poręba, muzyka, kompozytorka, kobieta, korespondencja, zbiory biblioteczne, Biblioteka Śląska, 1900–1904

Abstract

The Correspondence of Anna Teichmüller with Marta and Carl Hauptmann – from the Collection of the Silesian Library

The topic of the article is the correspondence of the pianist and composer Anna Teichmüller with Marta and Carl Hauptmann. The correspondence from the years 1900 – 1904 is in the collection of the Silesian Library in Katowice. As part of the legacy of Carl Hauptmann the correspondence was transferred to Katowice from the Storehouse of Secured Libraries after the war. On the basis of the preserved letters there was made an attempt to present the composer and the relations between her and the Hauptmann family (mainly Marta Hauptmann).

Keywords

Anna Teichmüller, Carl Hauptmann, Szklarska Poręba, music, composer, woman, correspondence, library collections, the Silesian Library, 1900–1904